

Η υποχρέωση των Αρχών

Άρθρο που δημοσιεύθηκε στην «Καθημερινή» στις 3 Απριλίου 2024

***Μαρία-Ανδριανή Κωστοπούλου, Δ.Ν., Αναπληρώτρια Διευθύντρια του Ιδρύματος
Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ)***

«Δεν υπάρχει τίποτα στη δικογραφία που να υποδηλώνει ότι σε οποιαδήποτε από τα δεκαέξι περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας η αστυνομία της Τιφλίδας προσπάθησε να αναλύσει τη συμπεριφορά του G.K. [σ.σ. του δράστη] υπό το πρίσμα του τι θα μπορούσε να προμηγνύει τις ενέργειές του», τόνισε πριν λίγους μήνες το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) στην απόφαση Gaidukevich κατά Γεωργίας. «[Οι αρχές] δεν προέβησαν ούτε καν στις στοιχειώδεις ενέργειες που να καταδεικνύουν ότι διενήργησαν αξιολόγηση κινδύνου. (...) Φαίνεται ότι ασχολήθηκαν αποκλειστικά με το ερώτημα αν θα έπρεπε να εκκινήσουν ποινική δίωξη εναντίον του V.», υπογράμμισε το Δικαστήριο στην απόφαση Υ και άλλοι κατά Βουλγαρίας.

Τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις οποίες διαπιστώνονται παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) λόγω αποτυχίας των επιμέρους εθνικών αρχών να λάβουν άμεσα τα απαραίτητα μέτρα για να προστατεύσουν γυναίκες θύματα βίας και τα παιδιά τους. Σε αρκετές από αυτές τις υποθέσεις η κατάληξη ήταν τραγική.

Αποτελεί πλέον πάγια νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου ότι οι εθνικές αρχές υποχρεούνται στη λήψη των απαραίτητων επιχειρησιακών μέτρων για την προστασία οποιουδήποτε προσώπου του οποίου η ζωή κινδυνεύει από τη βία άλλου ατόμου, εάν «γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν την ύπαρξη πραγματικού και άμεσου κινδύνου» για τη ζωή του. Πότε, όμως, ισχύει αυτό; Το Δικαστήριο επισημαίνει αρχικά ότι οι αρχές (ιδίως οι αστυνομικές αρχές) πρέπει να ανταποκρίνονται αμέσως στις καταγγελίες περί ενδοοικογενειακής βίας, δηλαδή από την πρώτη επαφή με το θύμα. Μόλις περιέλθουν οι ισχυρισμοί σε γνώση τους, οφείλουν να ελέγξουν την ύπαρξη κινδύνου διενεργώντας «αυτόνομη», «προληπτική» και «ολοκληρωμένη» εκτίμηση του κινδύνου. Εξάλλου, η

αξιολόγηση αυτή, δεν μπορεί να διενεργείται στο κενό, αλλά λαμβάνοντας δεόντως υπόψη το ιδιαίτερο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας, τη δυναμική της φύση.

Για το ζήτημα της αξιολόγησης και διαχείρισης κινδύνου, η πιο συναφής διεθνής διάταξη είναι το άρθρο 51 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, του πιο σημαντικού διεθνούς κειμένου προστασίας των γυναικών ενάντια στη βία, που δεσμεύει την Ελλάδα (Ν. 4531/2018) και στο οποίο αναφέρεται συστηματικά και το ΕΔΔΑ.

Η διάταξη αυτή καθιστά σαφές ότι η μέριμνα για την ασφάλεια του θύματος πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο κάθε παρέμβασης σε περιστατικά έμφυλης βίας σε βάρος των γυναικών και θεσπίζει την υποχρέωση των εθνικών αρχών, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, να αξιολογούν αποτελεσματικά και να διαχειρίζονται τον κίνδυνο για την ασφάλεια που αντιμετωπίζει ένα συγκεκριμένο θύμα. Εξάλλου, εκτός από εργαλεία που συμβάλλουν στο να προστατευθούν τα θύματα, οι εκτιμήσεις κινδύνου ενισχύουν τη λογοδοσία των φορέων και αυξάνουν τη διαφάνεια των αποφάσεων που λαμβάνονται στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης και κοινωνικής προστασίας σχετικά με την έμφυλη βία.

Πολλοί δράστες απειλούν τα θύματά τους με σοβαρή βία, συμπεριλαμβανομένου του θανάτου, και έχουν ασκήσει βία ήδη στο παρελθόν. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε κάθε αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνου να λαμβάνεται υπόψη η πιθανότητα επαναλαμβανόμενης βίας, ιδίως θανατηφόρας βίας, και να αξιολογείται επαρκώς η σοβαρότητα της κατάστασης μέσω ενός αποτελεσματικού πολύ-υπηρεσιακού δικτύου επαγγελματιών.

Εξάλλου, η κατανόηση της έμφυλης διάστασης της βίας σε βάρος των γυναικών, της δυναμικής της εξουσίας και του ελέγχου που χαρακτηρίζει την ενδοοικογενειακή βία πρέπει να είναι αναπόσπαστα στοιχεία της απόκρισης των αρχών. Τα εργαλεία εκτίμησης κινδύνου θα πρέπει να διαπνέονται από μια προσέγγιση που να αναγνωρίζει τις ιστορικά άνισες σχέσεις ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών και οι αρμόδιες αρχές δεν θα πρέπει να βασίζονται στην εκτίμηση του κινδύνου αποκλειστικά με βάση την αντίληψη του ίδιου του θύματος, η

οποία, λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης, ενδέχεται να μην είναι πλήρως αντικειμενική.

Η GREVIO, το ανεξάρτητο ελεγκτικό όργανο της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, έχει καλέσει πολλές φορές τις εθνικές αρχές κρατών να αναπτύξουν ολοκληρωμένα εργαλεία αξιολόγησης και διαχείρισης κινδύνου και να επιμορφώσουν τους φορείς που θα κληθούν να τα εφαρμόσουν. Εξάλλου, η εκτίμηση κινδύνου δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά ένα πρώτο βήμα για την εξασφάλιση συντονισμένων μέτρων ασφαλείας και υποστήριξης των θυμάτων. Η εκτίμηση κινδύνου πρέπει επομένως να διενεργείται με σκοπό τη διαχείριση του εντοπισμένου κινδύνου και την εκπόνηση ενός σχεδίου ασφάλειας για το θύμα και τα παιδιά της. Τόσο η αξιολόγηση όσο και η διαχείριση κινδύνου θα πρέπει να επαναλαμβάνονται υπό το φως νέων δεδομένων και πληροφοριών ώστε να προσαρμόζονται στις εξελισσόμενες καταστάσεις.

Τέλος, κάτι σημαντικό, επειδή μεταφέρεται ορισμένες φορές η εσφαλμένη θέση ότι για να διενεργηθεί αξιολόγηση κινδύνου θα πρέπει να έχει προηγηθεί επίσημη καταγγελία (μήνυση) του θύματος στις αρχές: η προστασία των θυμάτων δεν υπόκειται σε προϋποθέσεις ή άλλες διατυπώσεις! Η αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνου δεν πρέπει να εξαρτάται από το κατά πόσον το θύμα υπέβαλε ή όχι καταγγελία στις αστυνομικές αρχές. Η υποχρέωση αποτελεσματικής εκτίμησης και αξιολόγησης του κινδύνου που ενέχει μια κατάσταση ενδοοικογενειακής βίας βαρύνει τους θεσμοθετημένους φορείς, όχι το θύμα.